

P6 Načrtovanje sistema

1. Uvod

Načrtovanje sistema je proces razvijanja abstraktnih modelov sistema, kjer vsak načrt predstavlja drugačen pogled ali perspektivo tega sistema.

Pri načrtovanju sistema se uporablja izbrano grafično notacijo, ki skoraj vedno temelji na zapisu v jeziku **UML** (*Unified Modeling Language*).

1.1 Obstoječi in novi sistemski načrt

Načrt obstoječega sistema se uporablja pri zajemu zahtev in pomaga pojasniti, kaj obstoječi sistem izvaja, in se lahko uporablja kot podlaga za razpravo o njegovih prednostih in slabostih.

Načrt novega sistema se uporablja pri zajemu zahtev kot pomoč pri razlagi predlaganih zahtev drugim deležnikom sistema.

1.2 Vidiki sistema

- **zunanji vidik** - načrtujemo kontekst oz. okolje sistema
- **vidik sodelovanja** - načrtujemo interakcije med sistemom in njegovim okoljem ali med komponentami sistema
- **strukturni vidik** - načrtujemo organizacijo sistema ali strukturo podatkov, ki jih sistem obdeluje
- **vedenjski vidik** - načrtujemo dinamično vedenje sistema in kako se odziva na dogodke

1.3 Vrste diagramov UML

- **diagrami aktivnosti** - prikazujejo aktivnosti, vključene v proces ali obdelavo podatkov
- **diagrami primerov uporabe** - prikazujejo interakcije med sistemom in njegovim okoljem
- **diagrami zaporedja** - prikazujejo interakcije med akterji in sistemom ter med komponentami sistema
- **razredni diagrami** - prikazujejo razrede objektov v sistemu in povezave med temi razredi
- **diagrami stanj** - prikazujejo, kako se sistem odziva na notranje in zunanje dogodke

1.4 Uporaba grafičnih načrtov

Grafični načrti se uporabljajo kot:

- **sredstvo za lažjo razpravo o obstoječem ali predlaganem sistemu**, kjer so nepopolni ali nepravilni modeli sprejemljivi, saj je njihova vloga predvsem v podpori razprave
- **način za dokumentiranje obstoječega sistema**, kjer morajo načrti natančno predstavljati sistem, ni pa nujno, da so popolni
- **podroben opis sistema**, ki ga je mogoče uporabiti za generiranje implementacije sistema, kjer mora biti načrt pravilen in popoln

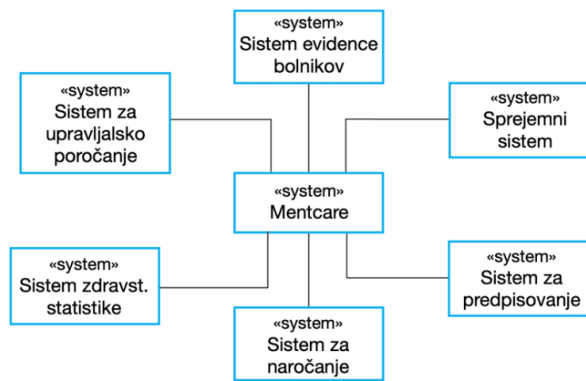
2. Načrt konteksta

Načrt konteksta se uporablja za ponazoritev operativnega konteksta sistema - prikazuje, **kaj se nahaja zunaj meja sistema**.

2.1 Meje sistema

Meje sistema so določene tako, da opredelijo, kaj je znotraj in kaj zunaj sistema. Prikazujejo druge sisteme, ki se uporabljajo ali so odvisni od sistema, ki se razvija.

2.1.1 Kontekst sistema Mentcare

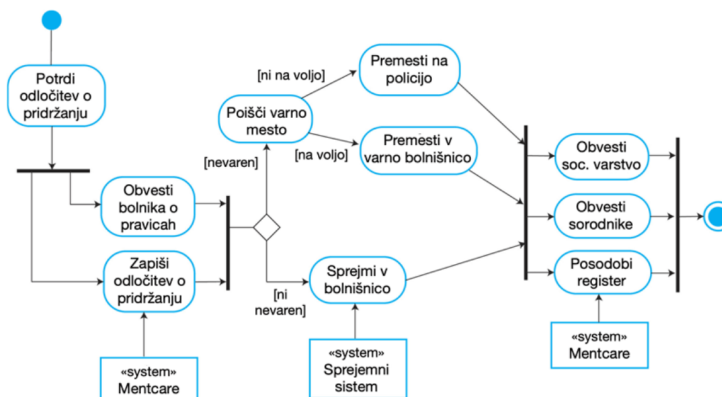
Slika 12.1: Kontekst sistema Mentcare

Figure 1: Kontekst sistema Mentcare

2.2 Procesni vidik

Procesni načrt prikazuje, kako se sistem, ki se razvija, uporablja v širših poslovnih procesih.

2.2.1 Načrt procesa neprostoVOLjnega pridržanja v sistemu Mentcare

Slika 12.2: Proces neprostoVOLjnega pridržanja v sistemu Mentcare

Figure 2: Proces neprostoVOLjnega pridržanja v sistemu Mentcare

3. Načrt sodelovanja

Načrtovanje **interakcije z uporabniki** je pomembno, saj pomaga identificirati uporabniške zahteve.

Načrtovanje **interakcije med sistemi** poudarja težave s komunikacijo, ki se lahko pojavijo.

Načrtovanje **interakcije med komponentami** nam pomaga razumeti, ali bo predlagana sistemska struktura omogočila zahtevano zmogljivost sistema in zanesljivost.

3.1 Načrtovanje s primeri uporabe

Vsak primer uporabe predstavlja diskretno nalogo, ki vključuje zunanjo interakcijo s sistemom.

3.1.1 Primer uporabe prenosa podatkov v sistemu Mentcare

Slika 12.3: Primer uporabe prenosa podatkov v sistemu Mentcare

Figure 3: Primer uporabe prenosa podatkov v sistemu Mentcare

3.1.2 Tabelarični opis primera uporabe prenosa podatkov v sistemu Mentcare

Tabela 9.1: MHC-PMS: Prenos podatkov

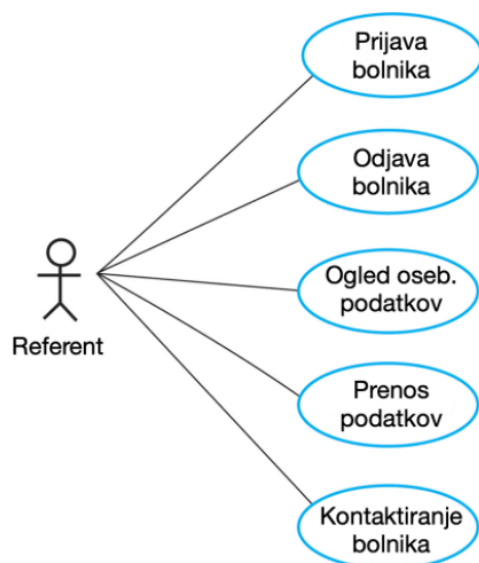
Naziv	Opis
Akter	Referent, sistem evidence bolnikov.
Opis	Referent lahko prenese podatke iz sistema Mentcare v splošno zbirko podatkov o bolnikih, ki jo vzdržuje zdravstveni organ. Preneseni podatki so lahko posodobljeni osebni podatki (npr. naslov, telefonska številka itd.) ali povzetek bolnikove diagnoze in zdravljenja.
Podatki	Osebni podatki bolnika, povzetek zdravljenja.
Vhod	Ukaz, ki ga zahteva referent.
Izhod	Potrditev, da je sistem evidence bolnikov posodobljen.
Komentarji	Referent mora imeti ustrezna varnostna dovoljenja za dostop do informacij o bolnikih in sistema evidence bolnikov.

Figure 4: MHC-PMMS: Prenos podatkov

3.1.3 Primeri uporabe v sistemu Mentcare, ki vključujejo vlogo referenta

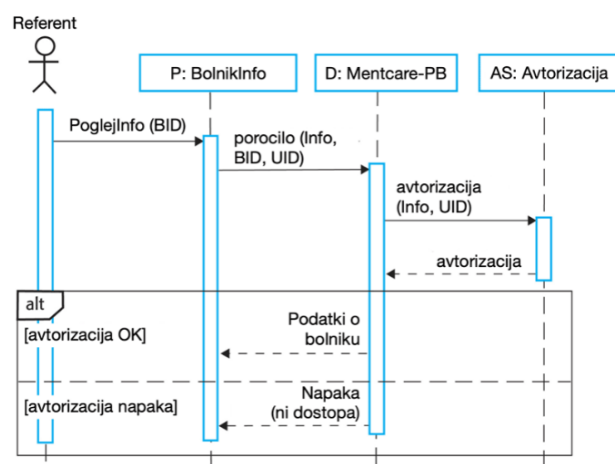
3.2 Načrtovanje z diagrami zaporedja

Diagrami zaporedja prikazujejo zaporedje medsebojnih interackij, ki se odvijajo med posameznim primerom uporabe ali primerkom primera uporabe.

Slika 12.4: Primeri uporabe v sistemu Mentcare, ki vključujejo vlogo referenta

Figure 5: Primeri uporabe v sistemu Mentcare, ki vključujejo vlogo referenta

Slika 12.5: Diagram zaporedja za primer uporabe ogled osebnih podatkov

Figure 6: Diagram zaporedja za primer uporabe ogled osebnih podatkov

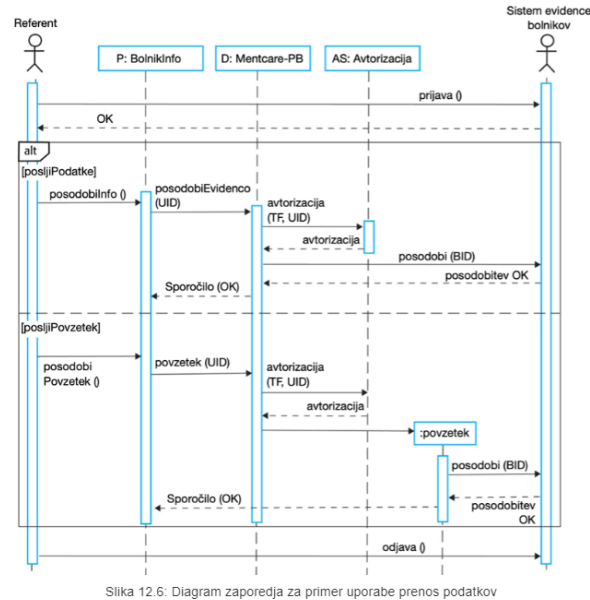

Figure 7: Diagram zaporedja za primer uporabe prenosa podatkov

3.2.1 Diagram zaporedja za primer uporabe ogled osebnih podatkov sistema Mentcare

3.2.2 Diagram zaporedja za primer uporabe prenosa podatkov

4. Strukturni načrt

Strukturni načrt prikazuje **organizacijo sistema** v smislu **komponent**, ki ta sistem sestavljajo, in njihovih **medsebojnih razmerij**.

Strukturni načrti so lahko:

- **statični**, ki prikazujejo strukturo načrtovanega sistema
- **dinamični**, ki prikazujejo organizacijo sistema, ko se izvaja

4.1 Razredni diagrami

Razredni diagrami se uporabljajo pri razvoju načrta objektno usmerjenega sistema za prikaz razredov v sistemu in povezav med temi razredi.

- **Objektni razred** lahko razumemo kot splošno opredelitev določene vrste systemskega objekta.
- **Asociacija** je povezava med razredi, ki prikazuje obstoj razmerja med temi razredi.

4.1.1 Primeri razrednih diagramov v sistemu Mentcare

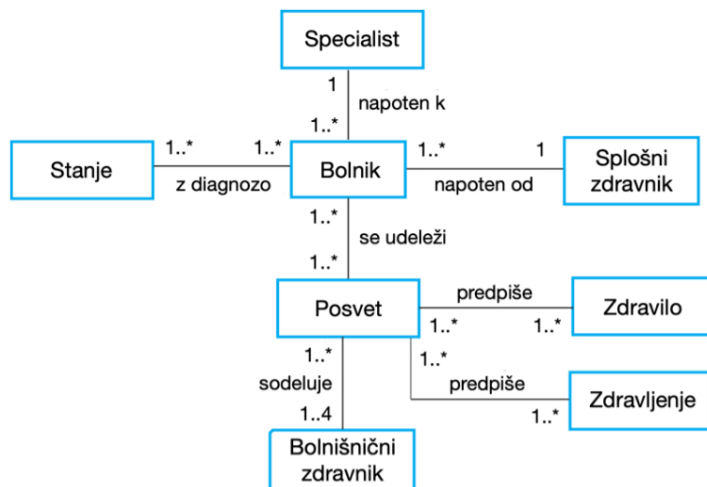
4.1.2 Posploševanje

Posploševanje oz. **generalizacija** je preprosta tehnika, ki jo uporabljamo za obvladovanje kompleksnosti.

V objektno usmerjenih jezikih, kot je npr. Java, se posploševanje izvaja z uporabo mehanizmov dedovanja razredov.

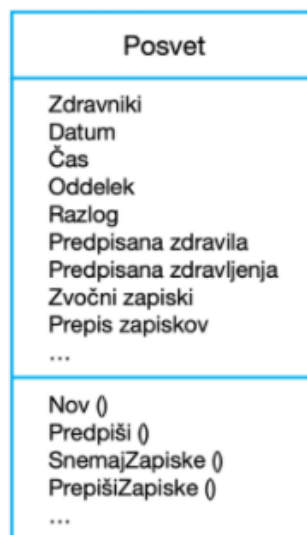

Slika 12.7: Primer UML razredov in asociacije

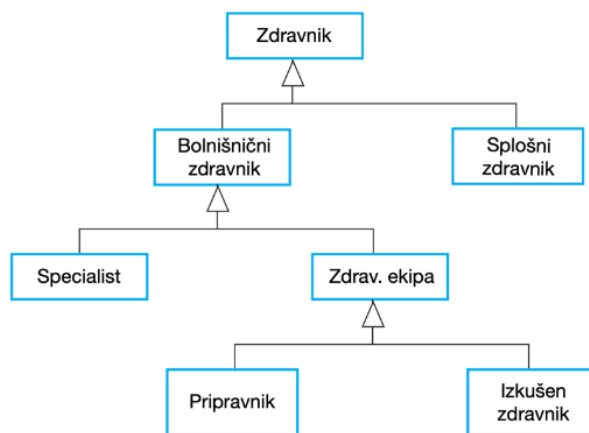
Slika 12.8: Razredi in asociacije sistema Mentcare

Figure 8: Razredi in asociacije sistema Mentcare

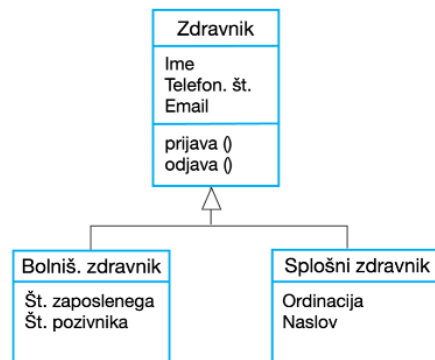

Slika 12.9: Podrobnosti razreda Posvet

Figure 9: Podrobnosti razreda Posvet

Slika 12.10: Primer hierarhije posplošitve

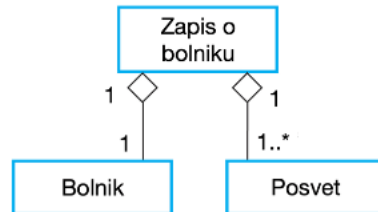
Slika 12.11: Primer hierarhije posplošitve s podrobnostmi

Figure 10: Primer hierarhije posplošitev

4.1.3 Združevanje

Načrt z uporabo **združevanja** oz. **agregacije** prikazuje, kako je razred sestavljen iz množice drugih razredov.

V semantičnih podatkovnih modelih je pojem združevanja podoben razmerju “**je del**”.

Slika 12.12: Primer **združevanja**

Figure 11: Primer združevanja

5. Načrt vedenja

Načrt vedenja predstavlja model dinamičnega obnašanja sistema med izvajanjem.

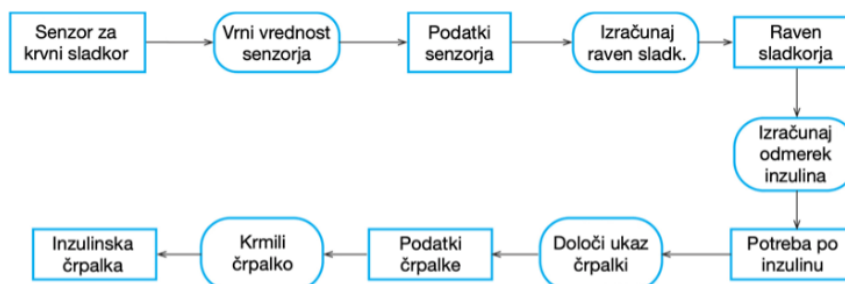
Prikazuje, kaj se zgodi ali kaj naj bi se zgodilo, ko se sistem odziva na *spodbude* iz svojega okolja.

Poznamo dve vrsti *spodbud*:

- na vhod sistema pridejo **podatki**, ki jih mora sistem obdelati
- zgodi se določen **dogodek**, ki sproži procesiranje sistema

5.1 Podatkovno usmerjeno načrtovanje

Načrt, ki temelji na podatkih, prikazuje **zaporedje korakov**, ki so potrebni pri obdelavi *vhodnih podatkov* ob generiranju odvisnih *izhodnih podatkov*.

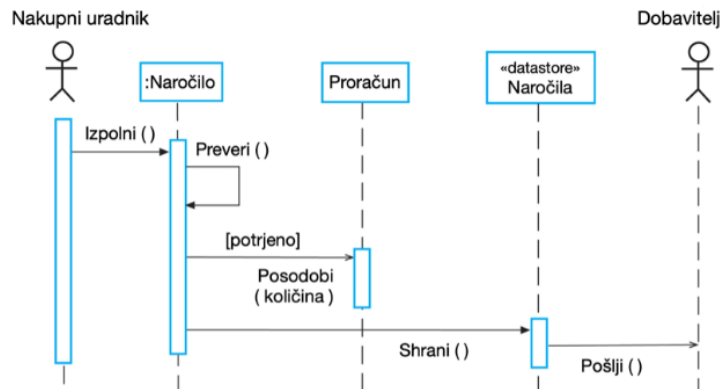

Slika 12.13: **Načrt aktivnosti** inzulinske črpalke

Figure 12: Načrt aktivnosti inzulinske črpalke

5.2 Dogodkovno usmerjeno načrtovanje

Dogodkovno usmerjen načrt prikazuje, kako se sistem odziva na zunanje in notranje dogodke. Temelji na predpostavki, da ima sistem **končno število stanj** in da lahko dogodki (*spodbude*) povzročijo prehod iz enega stanja v drugo.

Slika 12.14: Obdelava naročil

Figure 13: Obdelava naročil

5.2.1 Načrt končnih avtomatov

Načrt končnih avtomatov prikazuje **sistemska stanja** v obliki **vozlišč** in **dogodke** kot **povezave** med temi vozlišči.

Diagrami stanj so sestavni deli jezika UML in se uporabljajo za predstavitev načrta končnih avtomatov.

6. Načrtno usmerjena izdelava programske opreme

Načrtno usmerjena izdelava programske opreme oz. **MDE** (*Model-Driven Engineering*) je pristop k razvoju programske opreme, kjer so namesto programov **rezultat** razvojnega procesa **načrti** oz. **modeli**.

6.1 Uporaba načrtno usmerjene izdelave programske opreme

Prednosti:

- omogoča obravnavo sistema na višji ravni abstrakcije
- samodejno generiranje kode pomeni, da je prilagoditev sistema novi platformi cenejša

Slabosti:

- abstraktno načrtovanje, ki ni nujno ustrezno za izvajanje
- prihranki iz naslova samodejnega generiranja kode so lahko nižji od stroškov razvoja prevajalnikov za nove platforme

6.2 Načrtno usmerjena arhitektura

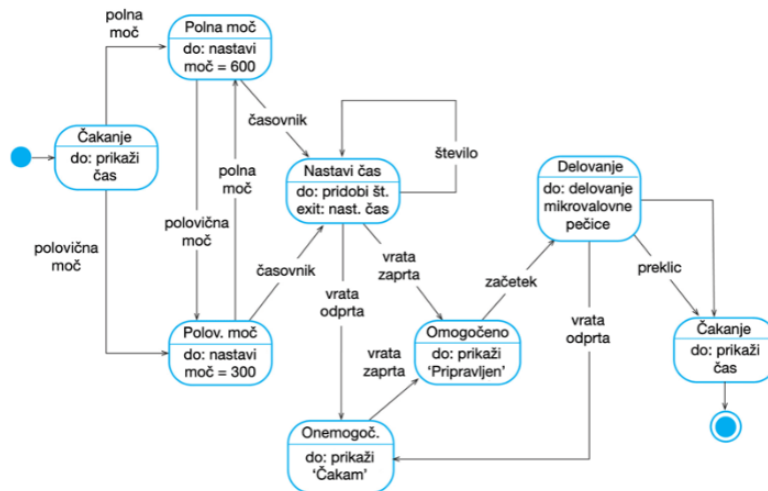
Načrtno usmerjena arhitektura oz. **MDA** (*Model-Driven Architecture*) je predhodnica bolj splošne načrtno usmerjene izdelave programske opreme, kjer se za opis sistema uporablja podmnžico modelov jezika UML.

6.2.1 Vrste modelov

- **Model, neodvisen od izvajanja oz. CIM** (*Computation Independent Model*) zajema načrt pomembnih abstrakcij problemske domene, ki se uporabljajo v sistemu. CIM včasih imenujemo tudi **domenski model**.

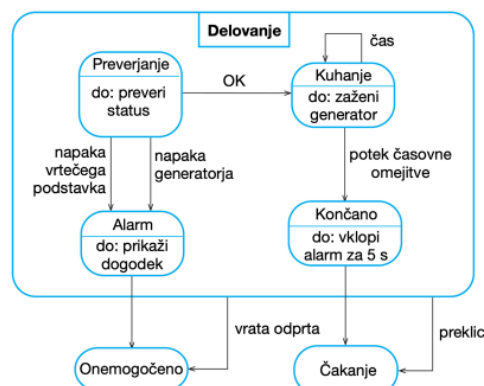

Slika 12.15: Primer mikrovalovne pečice

Slika 12.16: Diagram stanj mikrovalovne pečice

Figure 14: Diagram stanj mikrovalovne pečice

Slika 12.17: Načrt stanja Delovanje

Tabela 12.1: Stanja pri mikrovalovni pečici

Figure 15: Načrt stanja delovanje

Tabela 12.1: Stanja pri mikrovalovni pečici

Stanje	Opis
Čakanje	Mikrovalovna pečica čaka na vnos. Na zaslonu se prikaže trenutni čas.
Polovična moč	Moč mikrovalovne pečice je nastavljena na 300 W. Na zaslonu se prikaže "Polovična moč".
Polna moč	Moč mikrovalovne pečice je nastavljena na 600 W. Na zaslonu se prikaže "Polna moč".
Nastavi čas	Čas delovanja mikrovalovne pečice je nastavljen na uporabniško nastavljeno vhodno vrednost. Na zaslonu se prikaže izbrani čas kuhanja, ki se ustrezno posodablja.
Onemogočeno	Delovanje pečice je zaradi varnosti onemogočeno. Notranjost pečice je osvetljena. Na zaslonu se prikaže "Čakam".
Omogočeno	Delovanje pečice je omogočeno. Notranjost pečice ni osvetljena. Na zaslonu se prikaže "Pripravljen".
Delovanje	Mikrovalovna pečica deluje. Notranjost pečice je osvetljena. Na zaslonu je prikazano odštevanje časovnika. Po končanem delovanju se za 5 s vklopi zvočni signal. Notranjost pečice je osvetljena. Med oddajanjem zvočnega signala se na zaslonu prikaže "Končano".

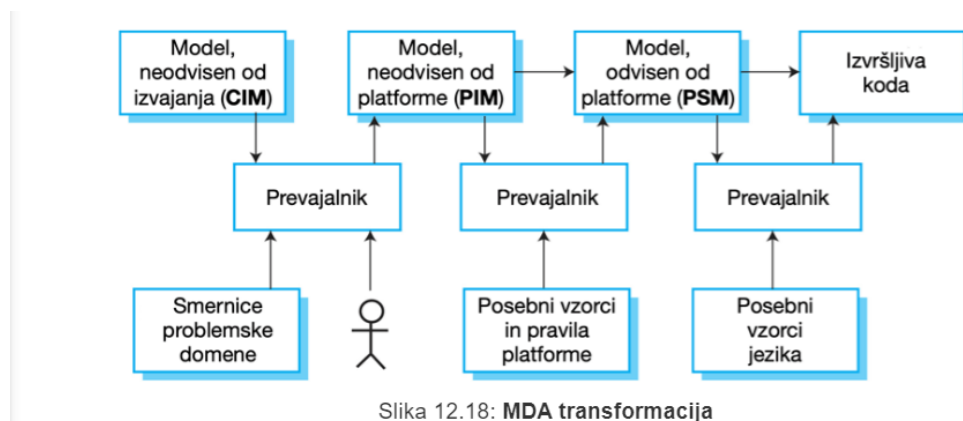
Tabela 12.2: Spodbude pri mikrovalovni pečici

Spodbuda	Opis
polovična moč	Uporabnik je pritisnil gumb za polovično moč.
polna moč	Uporabnik je pritisnil gumb za polno moč.
časovnik	Uporabnik je pritisnil enega od gumbov časovnika.
število	Uporabnik je pritisnil številsko tipko.
vrata odprta	Stikalo vrat pečice ni zaprto.
vrata zaprta	Stikalo vrat pečice je zaprto.
začetek	Uporabnik je pritisnil gumb za začetek.
preklic	Uporabnik je pritisnil gumb za preklic.

Figure 16: Tabele

- **Model, neodvisen od platforme oz. PIM (*Platform Independent Model*)** zajema načrt delovanja sistema brez sklicevanja na njegovo implementacijo.
- **Model, odvisen od platforme oz. PSM (*Platform Specific Model*)** predstavlja transformacije modela, neodvisnega od platforme z ločenim PSM za vsako izbrano aplikacijsko platformo.

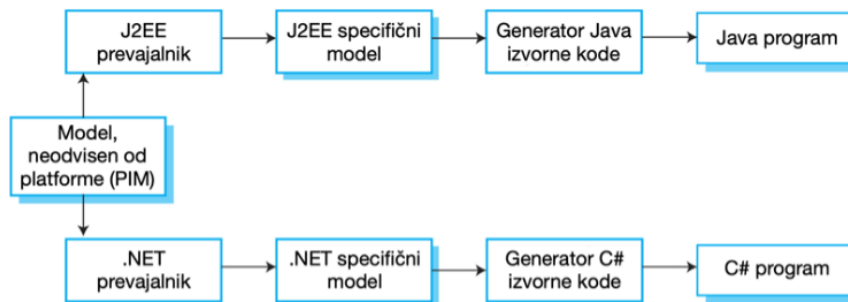
Transformacije med različnimi vrstami modelov:

Slika 12.18: MDA transformacija

Figure 17: MDA transformacija

Prednost uporabe načrtno usmerjene arhitekture, kjer lahko iz enega modela, neodvisnega od platforme (PIM), generiramo več modelov, odvisnih od platforme:

Slika 12.19: Več modelov, odvisnih od platforme (PSM)

Figure 18: Več modelov, odvisnih od platforme (PSM)

6.2.2 Agilne metode in MDA

Pobudniki pristopa MDA trdijo, da je le-ta namenjen podpora iterativnemu pristopu k izdelavi programske opreme in se lahko uporablja tudi z agilnimi metodami.

6.2.3 Sprejetost MDA

Za pretvorbo iz modelov iz ene ravni v drugo je potrebna **podpora specializiranega orodja** (omejena dostopnost).

Za **sisteme z dolgo življensko dobo**, ki so razviti z uporabo MDA, podjetja zelo nerada razvijajo lastna orodja ali se zanašajo na manjša podjetja, ki lahko v tem obdobju prenehajo delovati.

Pri najbolj kompleksnih sistemih **implementacija ni največja težava**, ampak je veliko bolj problematično:

- zajem zahtev
- varnost in zanesljivost
- integracija z obstoječimi sistemi
- testiranje

7. Zaključne ugotovitve

- **Model** je abstrakten pogled na sistem, ki ne upošteva vseh sistemskih podrobnosti. S pomočjo dodatnih modelov načrta lahko prikažemo kontekst sistema, sodelovanje, strukturo in vedenje.
- **Načrt konteksta** prikazuje, kako je načrtovani sistem postavljen v okolje z drugimi sistemi in procesi.
- **Diagrami primerov uporabe** in **diagrami zaporedja** se uporabljajo za opis sodelovanja med uporabniki in sistemi v načrtovanem sistemu. Primeri uporabe opisujejo interakcije med sistemom in zunanjimi akterji, diagrami zaporedja jim dodajo še več informacij tako, da prikažejo interakcije med objekti sistema.
- **Strukturni načrt** prikazuje organizacijo in arhitekturo sistema. Razredni diagram se uporablja za opredelitev statične strukture razredov v sistemu in njihove asociacije.
- **Načrt vedenja** se uporablja za opis dinamičnega obnašanja izvajalnega sistema. To vedenje je mogoče modelirati z vidika podatkov, ki jih sistem obdelava, ali dogodkov, ki spodbujajo odzive sistema.
- **Diagram aktivnosti** se lahko uporabi za modeliranje obdelave podatkov, kjer vsaka aktivnost predstavlja en procesni korak.

- **Načrt končnih avtomatov** se uporablja za modeliranje vedenja sistema kot odziv na notranje ali zunanje dogodke.
- **Načrtno usmerjena izdelava programske opreme** je pristop k izdelavi programske opreme, kjer je sistem predstavljen kot množica modelov, ki jih je mogoče samodejno pretvoriti v izvršljivo kodo.